

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 5, 2017

Sayfa: 2963-2979

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[11-11-2017] – [17-12-2017]

Çok Partili Siyasal Hayatın İlk Yıllarında Liberal Bir Çıkış: Hür Fikirler Dergisi ve Ali Fuad Başgil*

Atıl Cem ÇİÇEK

Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi İİBF/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Asst. Prof., Kafkas University FEAS/Political Science and Public Administration
Orcid ID: 0000-0001-9859-182X
atilcemcicek@yahoo.com

Gökbörü ÖNALP

Öğr. Gör., Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO/Yerel Yönetimler
Lecturer, Kafkas University, Social Sciences VHS, Local Governments
Orcid ID: 0000-0001-8098-1483
g.onalp@hotmail.com

Öz

1940'lı yılların ortalarıyla birlikte gerek iç gerekse de dış dinamikler bağlamında çok partili siyasal hayatın kaçınılmazlığı gün yüzüne çıkmış, liberal fikirler filizlenmeye başlamıştır. Bu ortamda yayın hayatına başlayan periyodiklerden birisi de Hür Fikirler Dergisi'dir. Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'nin yayın organı olarak, yaklaşık 1 yıl faaliyet gösteren dergi, dönemin önemli liberalizm tartışmalarının odaklarından birisi olmuştur. Dergideki yazıların büyük bir bölümü cemiyetin kurucu üyeleri tarafından kaleme alınsa da cemiyet üyesi olmayanlara da açık bir yapının varlığından söz edilebilir. Siyasal hayatımızın önemli figürlerinden Ali Fuad Başgil öncülüğünde çıkan dergi, içerisinde yer verdiği özgün makale, çeviri ve haberlerle adından söz ettirmiştir. Derginin 1948-1949 tarihleri arasında basılan sayıları eksiksiz olarak incelenmiştir. Dönemsel tartışmalar ekseninde ideoloji, özgürlük, iktidar gibi siyaset felsefesinin temel kavramlarına yönelik teorik, betimsel ve tarihsel çözümlemelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Fuad Başgil, Çok Partili Siyasal Hayat, Demokrasi, Hür Fikirler Dergisi, Liberalizm.

A Liberal Breakthrough in the First Years of the Multi-Party Political System: Hür Fikirler Dergisi and Ali Fuad Başgil

Abstract

The inevitability of multi-party political life has come to light during the mid-1940s in the context of both internal and external dynamics and liberal ideas have begun to sprout. One of the periodicals published in this environment is Hür Fikirler Dergisi. The media organ of Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti, the journal, was one of the focal points of important liberalism debates as. Although most of the articles were written by the founding members of the association, the journal was open to non-members as well. The journal was led by Ali Fuad Başgil, one of the important figures of our political life, became popular with the authentic articles, translations, and news. Issues of the journal published between 1948-1949 have been thoroughly examined. On the axis of periodical discussions, theoretical, descriptive and historical analyses regarding the basic concepts of political philosophy such as ideology, freedom, and power were included.

Keywords: Ali Fuad Başgil, Multi-Party Political System, Democracy, Hür Fikirler Dergisi, Liberalism.

* Bu çalışma, 26-28 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen Dumlupınar Üniversitesi'nin ev sahipliğini yaptığı II Türk-İslam Siyasi Düşünce Kongresinde yapılan sözlü sunumun makaleye dönüştürülmüş halidir.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte uluslararası düzen sarsıntıya uğramış hem ulusal hem de ulus üstü yapılanmalar bir değişim ve dönüşüm sürecine girmişlerdir. Bu süreçten etkilenen ülkeler arasında genç bir cumhuriyet geçmişine sahip olan Türkiye de bulunmaktadır. İki kutuplu dünya düzeninde, tarihsel endişelerden kaynaklanan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehlikesine karşı Batı'dan yana tercih kullanılmıştır. Bu bağlamda Batı'nın bir parçası olarak yapısal değişiklikler kaçınılmaz hale gelmiştir. İşte böyle bir ortamda çok partili siyasal yaşam hayata geçirilmiş ve ilgili dönem fikrî tartışmaların çeşitlenmesine de zemin hazırlamıştır.

Bu dönemdeki önemli siyasal figürlerden biri de Ali Fuad Başgil'dir. Başgil, yaşadığı dönemin ses getiren düşün insanlarından. Döneminin özelliklerini ve gerçeklerini, çok uzun yıllar hayatını devam ettirdiği Avrupa'daki sistemlerle karşılaştırmış, Türkiye'nin içinde bulunduğunu düşündüğü olumsuz siyasal ve ekonomik duruma çözümler üretmeye çalışmıştır. Çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte, liberal fikirleri benimseyen dava arkadaşlarını etrafında toplayan Başgil, fikirlerini sistemleştirebilmek adına Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'ni kurmuştur. Daha sonra da sistemleştirilen bu düşünce yapısını geniş toplumsal kitlelere duyurmak amacı ile cemiyetin yayın organı olarak belirlenen Hür Fikirler Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır.

Başgil, hukukçu ve siyasetçi kimliğiyle cemiyet fikirlerini dergisine yansıtmış, fikir ve söylemleriyle Türk düşünce tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Ölümünün 50. yılında bile tartışılan ve düşündürten yazıları ideolojik sistemde ve siyasi hayatta güncelliğini korumaktadır. Bu çalışmaya başlanmadan önce, Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'nin yayını olan Hür Fikirler Dergisi'nin her sayısı edinilmiş ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmada Ali Fuad Başgil önderliğindeki Hür Fikirler Dergisi'ndeki liberal izler kategorize edilip betimsel ve tarihsel araştırma yöntemi ile irdelenmeye çalışılmıştır.

1. Türkiye'de Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş ve Siyasal Dönüşüm

Türkiye'de çok partili siyasal hayatı oluşturma çabaları Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine dayanmaktadır. Özellikle II. Meşrutiyetle birlikte siyasal alanda önemli değişimler ve bu değişimlerin beraberinde getirdiği sistemsel dönüşümler meydana gelmiştir. II. Meşrutiyet ile birlikte farklı düşünce ve ideolojileri savunan partiler kurulmuştur. Özellikle 1908-1913 yılları arasındaki çok partili hayat, demokratik tecrübeler bağlamında dikkate değer bir dönemdir. Bu

dönemden sonra ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kontrolünde geçen bir tek partili hayat döneminin yaşandığı da söylenebilir.

1922 yılının sonbaharında kurtuluş mücadelesinin kazanılması ile birlikte bir siyasi iktidar sorunu ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal ve arkadaşları, milli mücadelede önemli bir rol üstlenen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk grubunun ismini değiştirip, Halk Fırkası olarak belirlemişlerdir. Halk Fırkası adı da Cumhuriyetin ilanından sonra, önce Cumhuriyet Halk Fırkası sonra da Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olarak değişime uğramıştır. Bu bağlamda cumhuriyetin ilk siyasi partisi kurulmuştur (Koçak, 2005, 130-134). 1950 yılına kadar tek başına iktidarda bulunan CHP döneminde iki kez çok partili hayata geçiş denemesi olmuş fakat bu denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

17 Kasım 1924 tarihinde kurulan, Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk ile beraber mücadeleye katılan asker ve sivillerin öncülük ettiği Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF), Cumhuriyetin ilk muhalefet partisi olmuştur. Bir takım köklü yeniliklerin yarattığı kaygı, ekonominin kötü gidişatı ve hükümetin dış ticaret politikası yeni partinin kurulma sebepleri arasında sayılmaktadır. Zamanla inkılap karşıtlarının toplandığı bir parti özelliği kazanan TCF, Doğu'da çıkan Şeyh Sait İsyanı'nda rolünün bulunduğu gerekçesiyle kapatılmıştır (Karpas, 2008: 143-145). Cumhuriyetin ikinci muhalefet partisini "güdümlü parti" olarak nitelemek doğru olacaktır. Muhalefet görevini üstlenip Atatürk'e sadık kalacak olan parti, 12 Ağustos 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası adı ile kurulmuştur. Ancak zamanla rejim dışı söylemlerin odağı haline geldiği düşünülen parti, mevcut iktidardan destek bulamayınca kendini feshetmiştir (Karpas, 2008: 163-166). Bu tarihten sonra 1946'ya kadar çok partili siyasal yaşama ara verilmiştir.

Türkiye, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte kendi siyasal yaşamını günün koşullarına göre sorgulamaya başlamıştır. Gelişen ekonomik olumsuzluklar, orantısız vergiler, yönetim kadrolarının keyfi uygulamaları, anayasaya aykırı olarak çıkarılan kanunlar, yüksek enflasyon ve yıllarca süren tek parti hakimiyeti gibi iç nedenler ile birlikte savaş sonunda oluşan iki kutuplu dünya düzeninin getirdiği dış yenilikler, liberalleşme eğilimini ve çok partili demokratik düzeni zorunlu hale getirmiştir (Ahmad, 1992: 22-23). SSCB tehlikesine karşı Batı Dünyası ile işbirliğini geliştirmek isteyen İsmet İnönü, demokratik yaşamın bir an önce kurulması gerektiğini vurgulamıştır (Burçak, 1979: 51-55). Cumhurbaşkanı İnönü, 19 Mayıs 1945 günü yaptığı konuşmada demokrasinin esas gereğinin, yeni partilerin kurulması olduğunu dile getirmiştir. Bu doğrultuda 5 Eylül 1945 yılında Nuri Demirağ başkanlığında çok partili siyasal yaşama geçişin ilk adımı olarak Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Milliyetçi ve liberal eğilimi yansıtan parti, parti içi çekişmeler ve seçimlerdeki başarısızlıklardan dolayı istenilen etkiyi gösterememiştir (Tunçay vd., 2005: 72).

1945 yılının başlarında ele alınan “Toprak Kanunu” CHP içindeki muhalefetin gerçek anlamda örgütlenmesini de beraberinde getirmiştir (Toker, 1990: 39-40). Mecliste, bu kanun hakkındaki tartışmalar, hükümetin ilk kez açıkça ve şiddetle eleştirilmesine neden olmuştur. Kanunun kabul edilmesiyle birlikte, değişik şekillerde CHP’den ayrılan ya da ihraç edilen ve *Dörtler* olarak isimlendirilen Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü’den oluşan grup 7 Ocak 1946 tarihinde ikinci muhalefet partisi olan Demokrat Parti’yi kurmuşlardır (Zürcher, 2002: 304-308). Böylelikle geçilen çok partili siyasal hayatla birlikte göreceli bir özgürlük ortamı oluşturulmuş ve bir takım siyasal ideolojiler tartışılır hale gelmiştir. Bu tartışmaların lokomotif gücünü de genel olarak düşün insanları ve çıkarılan siyasal periyodikler üstlenmişlerdir.

2. Bir Hukukçu ve Siyaset Adamı: Ali Fuad Başgil

Çok partili siyasal hayatla beraber, gerçekleşen fikirsiz tartışmalara katılan önemli düşün insanlarından birisi de Ali Fuad Başgil’dir. Başgil, Samsun’un Çarşamba ilçesinin Sarıcalı Mahallesi’nin yerli ahalisinden olan Bölükbaşıoğulları’ndan Hafız İbrahim Efendi’nin torunu Mehmed Şükrü Efendi’nin oğludur. 1893 yılında Çarşamba’da doğmuştur. İlk tahsilini memleketinde, orta tahsilinin bir kısmını İstanbul’da yapmıştır. 1914 yılında yedek subay olarak dört yıl Kafkas Cephesi’nde savaşmıştır. 1921 yılında Paris’e giderek Buffone Lisesi’ni bitirmiştir (Gökalp, 1963: 21). Yüksek öğrenimini Fransa’da Grenoble Hukuk Fakültesi’nde tamamlamıştır. Doktor unvanını “Boğazlar Meselesi, Başlangıcı, Gelişimi, Lozan Konferansı’ndaki Çözümü” adlı tezi ile kazanmıştır. Doktora eğitimi sırasında Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Bölümü’nü ve Paris Siyasal İlimler Okulu’nu başarıyla tamamlamıştır (Baykan, 2013: 81).

Başgil, 1930 yılında Ankara Hukuk Fakültesi’nde doçentlik, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde ise profesörlük unvanını almıştır. 1937 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi’nde dekanlığa yükselmiştir. 1939 yılında da ordinaryüs profesörlüğe terfi etmiştir. 1943 yılında Cumhuriyet Gazetesi’nde yazılarına başlayan Başgil, 1947 yılında Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’nin kuruluşunda aktif bir rol oynamıştır. Başını çektiği cemiyetle beraber 200’den fazla etüt ve makale yayınlamış, bir ilim ve fikir adamı olarak adından söz ettirmiştir. 1961 yılında Samsun’dan senatör seçilmiş ancak politikanın yapısına uygun olmadığı düşüncesiyle yine 1961 yılında bu görevinden istifa etmiştir (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1961: 185-194). Cenevre Üniversitesi’nden 1965 yılında yaş haddinden dolayı emekliye ayrılmış ve 1965 seçimlerinde İstanbul milletvekili olarak tekrardan meclis çatısı altına girmiştir. 17 Nisan 1967’de vefat etmiştir (Dayı, 2006: 6).

Başgil, eğitimi Fransa’da tamamlamasından dolayı Batılı düşünce ve yaşayış şekline önemli derecede etkilenmiştir. Özellikle Rönesans, Reform

ve 1789 İhtilali'nin merkezi konumundaki bu ülke Başgil'in fikir dünyasının temel yapı taşlarını etkilemiş; liberalizm, özgürlük, laiklik gibi modern kavramlarla temasını sağlamıştır. Türkiye'deki gündemi böylesi bir çerçevede incelemiş ve çözüm önerilerini, geleceğe dönük yapılması gereken aktiviteleri, modern dünyanın sunduğu olanakları her platformda dile getirmiştir. Kuşkusuz bu noktada Batı dünyasının Türk-İslam kültürü ile çelişmeyen yönlerinin transferine yönelik bir modernleşme taraftarı olduğu ile de karşılaşmaktadır. Edebiyat öğreniminin de etkisiyle konuşmaları ve yazıları yalın, akıcı ve açıklayıcı olan Başgil, Türkçe'ye büyük önem vermiş ve dili doğru kullanma gereksinimini yazılarında dile getirmiştir. Eserlerinden de anlaşılacağı üzere geniş bir tarih bilgisine sahip olan Başgil, Eski Yunan filozoflarını da bazı fikirlerinden dolayı eleştirmiş ve kurucusu olduğu cemiyetle düşünce dünyasında demokrasinin önünü aydınlatarak özgürlüğün tam manasıyla anlaşılmasına öncülük etmiştir.

3. Liberal Fikirlerin Savunusu: Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda dünya, ulusal ve uluslararası değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı, yönetim şekillerinin ve ideolojilerin tartışıldığı bir atmosfer içine girmiştir. Eş zamanlı olarak Türkiye'de de tek parti yönetimi sorgulanmış ve sürdürülebilirliği tartışılır hale gelmiştir ve çok partili siyasal hayattan yana tavır alınmıştır. Çok partili siyasal hayata geçiş ve 1946 seçimleri, bazı entelektüel çevrelerde umutla karşılanmış ve bu kişiler kötü gidişatın sebepleri arasında gördükleri dönemin siyasal niteliğine karşı bir duruş sergilemeye başlamışlardır.

Soğuk Savaş boyunca kendisini "hür dünya" olarak tanımlayan cephenin, iki kutup arasındaki taraflaşmanın "hürriyetler/baskı" ikiliği üzerinde yükseldiğini iddia etmesiyle özgürlük tartışması ideolojik mücadelenin merkezine yerleşmiştir (Örnek, 2015: 270-271). Bu bağlamda hürriyet fikrini benimseyip düşüncelerinde esas alan Ali Fuad Başgil, Ahmet Emin Yalman ve arkadaşları, ismiyle bu mücadeleyi referans aldığını gösteren Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'ni kurmuşlardır.

1 Ekim 1947 tarihinde, hiçbir politika münakaşası ve siyasi parti içinde yer almayıp sadece inandığı prensipler üzerine çalışmalar yapacağını açıklayarak İstanbul merkezli kurulan Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti, kendisini dönemin totaliter rejimlerine karşı hürriyet müdafaasını gerçekleştirmek isteyen bir sivil toplum yapılanması olarak lanse etmiştir. Genel gayeler; hak ve hürriyet seven vatandaşlar arasında ülkü birliği yaratmak, bu sayede hürriyeti korumak ve güçlendirmek, hürriyet sevgisini halk tabakalarına yaymak, totaliter usulü benimseyen dar ruhlu ideolojilerin yarattığı olumsuzluklara karşı kararlı bir duruş olarak belirlenmiştir (Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti Beyannamesi, 1947: 5). Cemiyet ana hatlarıyla Türkiye'deki düşünce ve eylemleri, büyük ölçüde Anglosakson pratiğiyle

özdeşleştiren siyasal liberalizm kıstaslarıyla değerlendirmiştir (Örnek, 2015: 271).

Cemiyet, dünyada meydana gelen liberal akımı Türkiye’de de hissettirmek, özgürlük ve demokrasi gibi kavramları halk kitlelerine tekrardan hatırlatmak ve sevdirmek için yaptığı çalışmalarla adından söz ettirmiştir. Ayrıca cemiyetin faaliyet gösterdiği dönem de büyük önem arz etmektedir. Çok partili sisteme geçişin yaşandığı yıllarda çalışmalarını yürüten cemiyet, halkın sisteme daha hızlı ve kolay alışmasını, demokrasi algısını içselleştirmeyi ve yerleştirmeyi, her alanda özgürlük bilincini aşlamayı dikkate değer bir zamanlama ile üstlenmiştir.

Başgil ve Yalman liderliğinde belirlediği misyonu gerçekleştirmeye çalışan cemiyet, din ve laiklik konusundaki anlaşmazlıklarla birlikte parçalanmaya başlamıştır. Yalman, esas alınan fikir çerçevesinde bir din inkılabı gerçekleştirmek istemiştir. Oysa Başgil, böyle bir hareketin doğru olmadığı kanaatine varmış ve laikliği dinsizlik, din karşıtlığı ya da dini modernleştirme çabası olarak yorumlamamıştır. Laikliği sadece din ve devlet işlerinin ayrılması ve devletin dinlere olan tarafsızlığı bağlamında tanımlamıştır (Örnek, 2015: 275). İki buçuk yıl aktif olarak çalışan cemiyet, Başgil’in ayrılmasından sonra güç kaybetmiş, arzulanan amaçlardan uzaklaşmış ve kuruluş özelliklerini yitirmiştir.

4. Cemiyet Fikirlerinin Yayılması: Hür Fikirler Dergisi

Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti mensupları fikirlerini geniş toplum kesimlerine ulaştırma mantığı ile hareket etmişlerdir. Bu nedenle cemiyet, sesini duyurabilmek ve etki alanını genişletebilmek için 1948 yılının Kasım ayından itibaren “Hür Fikirler” adlı düşünce dergisini yayınlamaya başlamıştır. Dergi, cemiyetin gaye ve esasları dairesinde hizmet ve faaliyet organı olarak görev üstlenmiştir.

1949 yılının Eylül ayına kadar 11 sayısı yayınlanan Hür Fikirler Dergisi’nde Başgil ve Yalman’dan başka, cemiyet fikirlerini benimseyen ve destekleyen birçok yazar da görev almıştır. Dergiye katkı sunan Adnan Adıvar, Osman Fethi Okyar, Burhan Apaydın, Kemal Cündübeyoğlu, İhsan Yurdoğlu, Halide Edip Adıvar, İsmet Alkan, Feyzi Necmeddin Feyzioğlu gibi Türk yazarların yanı sıra Walter Lippmann, Max Salvadori, Jean Lequiller, Albert Einstein gibi birçok yabancı düşün insanının yazılarından da faydalanılmıştır.

Hür Fikirler Dergisi, 20x13.5 ebadında, ilk sayısı 51, daha sonraki sayıları 48 sayfa olarak basılan, özel sektör reklamı içeren, sarı saman kağıt kullanarak çoğaltılan bir cemiyet dergisidir. İlk sayısında Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’nin Beyannamesi okuyucularla paylaşılmıştır. İlerleyen sayılarda da cemiyet faaliyetleri hakkında bilgilendirmelere yer verilmiştir. Yazılarda cemiyet fikirlerini destekler nitelikte liberalizm, özgürlük, demokrasi,

serbest ekonomik sistem, insan hakları gibi konuların yanı sıra Türkiye'nin iç gündemine dair tartışmalar ve dış ülkelerin liberalizmle olan bağları da konu olarak seçilmiştir. Derginin özellikle liberalizme karşıt olan ideolojiler ile mücadele halinde olduğu, ilk sayıda yayınlanan beyannameye şu şekilde yansımıştır (Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti Beyanname, 1947: 3):

“Böyle bir cemiyet kurmağa lüzum gördük ve bugünün gerek memleket içi şartları ve gerek dünya vukuatı karşısında buna şiddetle ihtiyaç duyduk. Zira, bugün artık akli eren herkesçe bilinmiş olsa gerektir ki, senelerden beri milletleri felaketten felakete sürükleyen ve milletler içinde milyonlarca insan ferdini, klik menfaati üzerine oturmuş, bir takım oligarşik kuvvetlerin esaretine mahkum eden amillerin başında yer yer türeyen hak ve hürriyet düşmanı ideolojiler gelmiştir.”

Derginin içeriğinde baskın olarak özgürlük teması mevcuttur. Tek parti döneminin eleştirisi ve bulunulan kötü durumdan liberalizm ile kurtulmanın mümkün olacağı fikri, bu yolda bulunan çözüm önerileri ve desteklenmesi gereken demokratik ortam, okuyuculara aktarılmak istenmiştir.

5. Liberalizm Ekseninde: Hür Fikirler Dergisi ve Ali Fuad Başgil

Başgil, önderliğini üstlendiği Hür Fikirler Dergisi'nde liberal bir çizgiyi sahiplenmiştir. Bizzat kendisinin kaleme aldığı yazılar ve dergide yer bulan yerli ve yabancı düşünürlerin yazıları liberal bir çizgiye karşılık gelecek şekilde ele alınmıştır. Derginin kapsamı ve Başgil'in yazıları irdelendiğinde dört ana temanın yoğunluğu göze çarpmaktadır.

5.1. Hürriyet/Özgürlük

Başgil, eserlerinde genel olarak “hürriyetçi” kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. Liberalizmin savunduğu hürriyet fikrini ön plana çıkaran Başgil, Hür Fikirler Dergisi'nde hürriyet konusunu derginin diğer yazarları ile birlikte ayrıntılı olarak ele almıştır. Daha derginin birinci sayısının ilk sayfasında “fikri hürriyet” unsurunun önemini şu şekilde vurgulamıştır (Başgil, 1948a: 1-2):

“... fiil ve hareketlerden evvel fikir hayatı hür olmağa muhtaçtır. Ve memleketlerde fiil ve hareket esareti, hakikatte, fikir esaretinin bir neticesidir. Bundan dolayıdır ki, her şekliyle istipdat, türeyip tutunmak için, serbest fikirlere tırpan atmakla işe başlar... Hürriyeti sevmek, hakikatte, hür fikir ve vicdanı sevmektir...”

Derginin birinci sayısında A. Adnan Adıvar “Akademik Hürriyet” ve Kemal Cündübeyoğlu “Matbuat (Basın) Hürriyeti” adlı yazılarıyla Başgil'i hürriyet konusunda desteklemişlerdir. Başgil (1949a: 393) hürriyeti genel itibarıyla siyasi, hukuki, iktisadi, ahlaki açılardan ele almıştır. Dergideki yazılarında

hürriyet ve demokrasiyi özdeşleştiren Başgil, demokrasinin iletişim, saygı, ikna gibi olgulardan hareketle hürriyet idealine yönelme olduğunun altını çizmiştir.

Başgil'e göre demokrasi, insanoğlunun arzuladığı ve özlediği unsurları içermektedir. Bu unsurların başında da hürriyet bulunmaktadır. Tarih boyunca kısıtlanan insan artık kabuğundan çıkıp hür fikirleri ile hür eylemler yapmalıdır. Bunu sağlayacak olan demokrasi rejimi bir nevi hürriyetlerin teminatı durumundadır. Hakikat ancak ve ancak hürriyet ilkesi ile bulunabilmektedir. Başgil'in demokrasi ve hürriyet kavramlarını bağdaştırma şekli dikkat çekicidir. Demokrasiyi bir zarfa benzeten Başgil (1948b: 75), hürriyeti ise zarfın içine konulan bilgi/içerik/kağıt'a benzetmiştir. Başgil'e göre (2006: 84), insan havaya ve suya muhtaç olduğu kadar, aynı derecede hürriyete de muhtaçtır. İdeal olan bireyin huzuru ve güvenliğidir. Bunu da ancak hürriyetin yolunu açan demokrasi sistemi gerçekleştirebilir. Demokrasilerde hürriyet kanunlarla korunmaktadır. Bu koruma usulü en sağlam ve geçerli usuldür. Bir hukukçu olan Başgil'in kanunlara olan güveni ve saygısı net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Hür Fikirler Dergisi'nin öncüsü olan Başgil, öneminden her alanda bahsettiği hürriyet konusunda derginin diğer yazarlarından da destek almıştır. Sulhi Dönmezer'in (1948: 66) kaleme aldığı "Hürriyete İnanmak ve İman Etmek" adlı yazıda, hürriyeti tam olarak yaşamak için ruhlara inilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Yazıda, çocukların ve gençlerin tam bir hürriyetçi olarak yetiştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca hürriyet, kişinin bir gün bireysel zararına yol açsa bile vazgeçilmemesi gereken bir değer olarak ele alınmaktadır. Halide Edip Adıvar (1949: 121) da "Hür Adam Yetiştirmek" adlı yazısında Dönmezer'i destekler nitelikte bir takım fikirlere yer vermiştir. Bu bağlamda İngiliz Liberal John Locke'a gönderme yapan Adıvar, hürriyet ve demokrasinin, "sözleşme" ile oluşturulan devlette bir arada yürüdüklerini vurgulamıştır. Bu konu ile ilgili İsmet Alkan (1949a: 115) ise "Ekonomi ve Fikir Hürriyeti" adlı yazısında fikir hürriyetinin ancak gelişmiş ekonomilerde olacağını savunmuştur. Ekonomik olarak refah seviyesine gelmiş halklar, fikir sahasını genişletmeye meyillidirler. Özellikle ekonomi hakkındaki fikirleri, hürriyet unsurunu geliştirmek için zorunlu bir eylemdir.

Hürriyet bağlamında Türk halkını değerlendiren İskender Özturanlı, adını tarihin her sayfasına yazdıran Türk insanının hürriyet güneşinden tam manasıyla yararlanamadığını dile getirmiştir. Teokratik devlet düzenlerinde liberal hürriyet düşüncesinin yanına bile yaklaşamayan Türk insanı, arzu ve iradesini hiçbir zaman hakim vaziyete geçirememiştir. Yine Özturanlı'ya göre (1949: 358-362) susmak, Türk insanının tarihsel kaderi olmuştur. Hürriyetlerini arayan insanlar ise ya cehalet ya da menfaat odaklı duygularla hareket eden yöneticilerin engeliyle karşılaşmıştır.

Derginin bir diğer yazarı olan Selçuk Özçelik'e göre (1949: 261-263) ise hürriyet, insanın başlı başına bizzatı bir kıymet ve varlık olması sebebiyle tabii hakkıdır. Hürriyetin herkes için sınırı başkasının hürriyet sınırındır. Hürriyeti kısıtlayacak ya da toptan kaldıracak bir eylem insanın kişiliğine çirkin bir hakarettir ve toplumsal suç niteliğindedir. Tabiatıyla her şeyin bir sınırı bulunmaktadır. Bu bağlamda fikir, söz ve yazı hürriyetinin de bir sınırı bulunmaktadır. Bu sınır başta Anayasa olmak üzere kanun kaideleridir. Hürriyet toplumsal değer ve zenginlikleri de beraberinde getirmektedir. Kaleme aldığı cümle fikirlerinin bir özeti niteliğindedir (Özçelik, 1949: 262):

“... tarih bize gösteriyor ki nerede hürriyet havası esmiş, fertler serbestçe düşünebilmişler ve düşündüklerini bir şeyden çekinmeden, kimseden korkmadan söyleyebilmişlerse orada ahlak, ilim, fen, teknik, güzel sanatlar kolaylıkla gelişmek imkanını bulmuştur.”

Hür Fikirler Dergisi'nde Breslau'da toplanan Münevverler Kongresi'ndeki nutku yayınlanan Albert Einstein da, insanın her şeyi düşünmeye yetecek kadar bilgisi olduğunu ancak değişen dünyada fikirlerin de değişmesi gerektiğini söylemektedir. Özgür insan ancak bu şekilde kendini bulabilmektedir. Bu bağlamda, insan düşüncelerinde, hareketlerinde yeni dünya düzenine göre inkılaplar yapmalı ve bu yeniliği başarmak için cesaretli olmalıdır (Einstein, 1949: 276-277).

Hür Fikirler Dergisi, Başgil'in özgürlük konusundaki titizliğini gösteren bir eser dizisi özelliği taşımaktadır. Dergi yazılarında, Türk düşünce yapısında uzun zamandır birçok alanda hissedilen fikrî sınırlar eleştirilmiş ve bu sınırlandırma “gelişme” açısından tehlikeli görülmüştür. Özgürlüğe insanın doğuştan kazandığı bir hak olarak bakan Başgil, yeni dünya düzeninde medeniyete ulaşmanın ilk adımı olarak da özgürlüğü görmektedir. Yazılarında rasyonalizmin derin izlerini barındıran Başgil, bedeni ve manevi özgürlüğün yanında fikir özgürlüğüne büyük önem atfetmiş, Hür Fikirler Dergisi'nde tarihsel örnekler vererek bu düşüncesini desteklemiştir.

5.2. Demokrasi

Çok partili siyasal hayata geçen Türkiye'de demokrasinin avantajlarını ve diğer rejimlere göre üstünlüğünü ortaya koymaya çalışan Başgil, Hür Fikirler Dergisi'ndeki yazılarını bu bağlamda kurgulamıştır. Demokrasiyi hürriyetin teminatı olarak gören Başgil, önce aile içinde sonra da eğitim hayatı ile gönüllülük esasına göre yetiştirilmesi gereken bireylerin, demokrasi terbiyesi ile donatılmalarından yanadır.

Başgil'e göre (1948b: 77) demokrasiler iki şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Birinci şekliyle demokrasi, siyasi hürriyet ortamında çoğunluğun elinde bulundurduğu yönetimdir. Burada çoğunluk hakiki ve ciddi davranışlar sergilemektedir. Ancak çoğunluk aldatılmakta veya iktidar hırsı ile bazı

kişiler tarafından yanılgıya getirilebilmektedir. Bu durum demokrasilerin tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Bu tehlikeyi Başgil şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“O kütle ki çok kere ne istediğini bilmediği için ne yaptığını bilmez. O kütle ki politikacı entrikalar ile çabucak avlanmağa, menfaat ve safahat pahasına satın alınmağa ve aldatılmağa, kurnaz politikacılar arkasına takılıp sergüzeştlere atılmağa daima müsaittir.”

Başgil, yaşanacak böylesi durumların yeni diktatörler çıkaracağından endişe duymaktadır. Bu bağlamda bütün güçlerin tek bir mercide toplanmasına karşı çıkmaktadır. Uygulanacak bir fren mekanizması sayesinde böylesi bir durumun önüne geçilebileceği görüşündedir. Çözüm olarak da İngilizlerin çift meclis sistemini öne sürmektedir. Bu sistemin tek meclis istibdadını engelleyebilecek bir yaklaşım olduğundan bahseden Başgil, çift meclis sistemini evrensel olarak geçerli ve doğru bir siyasi yapı olarak belirlemiştir. Çift meclis sistemini şu sözleri ile savunmaktadır (Başgil, 1949b: 165):

“Çifte meclis, zamanımızdaki nizamlı demokrasilerin umumi ve normal sistemidir. Bugün yeryüzünde demokrasiye samimiyetle sarılan bütün memleketler bu sistemi kabul etmişlerdir.”

Diktatörlüğü ve güçlerin tek merkezde toplandığı sistemleri eleştiren Başgil, çift meclis sisteminde yer alan iki meclisi birbirini tamamlayıcı iki unsur olarak görmüştür. Halk meclisi ve Ayan meclisini, his ve akıl olarak karşılaştırmıştır. Halk meclisi, halkın duygu ve hislerine tercüman olurken Ayan meclisini halkın aklı ve düşüncesi olarak sembolleştirmiştir. Devletin uzun vadeli politikalarının işleyişi, yönetsel istikrarı ve cumhuriyet rejiminin özelliklerini çift meclis sistemi ile özdeşleştiren Başgil, oluşabilecek zarar ve zor durumları en az seviyeye indirmek için en faydalı sistem olarak gördüğü Anglosakson usulü çift meclisinden; anayasanın, kanunların, politikaların, bütçenin ve demokrasinin teminatı olarak bahsetmektedir (Başgil, 1949c: 126-130).

Başgil, totaliter rejimlerin karşısında yer alan bir düşün insanıdır. Totaliter rejimlerdeki insanları köle ile eşdeğer olarak değerlendiren Başgil, sadece iktidarın hak ve hukukundan bahsedilebileceğini vurgulamaktadır. Liberal demokrasilerde ise, totaliter rejimlerin sahip-köle ilişkisi bir kenara bırakılarak hak-hürriyet ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Demokratik bir ortamın adil insanlar yetiştirebileceğine inanan Başgil’e göre demokrasi, “tarihin her döneminde de görüldüğü gibi” en iyi yönetim şeklidir (Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti Beyannamesi, 1947: 4-5).

Antidemokratik sistemleri eleştiren bir yazı da Abdülhak Kemal Yörük tarafından ele alınan “Diktatörlüğün Tahripkarlığı” adlı çalışmadır. İlgili çalışma genel itibarıyla, diktatörün kuvvet ve kudret kullanarak insana ve insanlığa oldukça zarar verdiğini açıklamaktadır. Yörük’e göre (1949b: 343-

347) insanlar yüzyıllardan beri çeşitli alanlarda güç üstünlüğü bulunan kişiler yüzünden ızdırap ve acı çekmişlerdir. Kuvvet üstünlüğünün en tehlikelisi de devlet iktidarındır. Çok büyük imkanlar sağlayan böylesi bir güç, acı ve ızdırapları da büyük bir boyuta taşıyabilmektedir. Demokrasi, böylesi bir kudreti parçalara bölen, gücü dengeleyici organları bulunan ve eldeki gücü geçici bir araç yapan sistemdir. Bu konuda Nejat Özgür ise (1948: 51-52), İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ile yaptığı bir konuşmada, demokrasinin farkını ortaya koyan şöyle bir soruyu ortaya atmıştır:

“Demokrasinin istikbali hakkında ne düşünüyorsunuz? Bir yanda tek şahsın iradesine dayanan, bir cebir ve tahakküm sistemi var. Bu, geniş bir esaret alemidir. Bir yanda ferde kıymet veren, şahsın kanaatini sayan; cebre değil rızaya, muvafakate istinat eden ikinci bir sistem var. Bunlar yer yer silahlı veya silahsız boğuşuyorlar. Zafer hangi tarafta kalacak?”

Nejat Özgür sorusunda, boğuşma sonucunda kimin kazanması gerektiğini de belirlemiştir. Esaret dünyasından özgürlüğe geçişin, başka bir deyişle demokrasi düşüncesinin gerçekleşmesinin kuvvet kullanımını sonlandırıp özgürlüğü sağlayacağını vurgulamıştır. Bu soru genel olarak tek parti iktidarının bir eleştirisi olarak da görülebilmektedir.

Bu görüşü sahiplenen bir başka yazar olan Selim Ragıp Emeç (1949: 103-104), totaliter rejimi sert bir dille eleştirmiştir. Türkiye’deki demokrasiyi daha emekleme seviyesine geçememiş bir sistem olarak niteleyen Emeç, demokrasinin iktidar tarafından şekillendirilmek istendiğini ve güdümlü bir sistemle karşı karşıya kalmamak için özgür irade ile hareket etmenin önemini ifade etmektedir:

“Memleketimiz selamet ve saadeti için büyük bir adama veya kudretli bir şefe muhtaç bulunduğu fikrini asla benimsemeyiniz. Günün birinde bir şef ve onun milyonlarca taraftarına sahip bulunan bir memlekette artık hürriyetten eser kalmamış demektir. Hakiki manasile demokrat olan bir hükümet, bir tek adamın hükümeti değildir.”

Başgil, totaliter rejimleri ağır bir dille eleştirirken bu sistemlere karşı demokrasiyi kurtarıcı olarak belirlemiştir. Başgil’in temel sorunsalı, özgürlükleri gerçekleştirerek iyi yönetim anlayışına sahip bir sistemi sağlayabilmektir. Bunu sağlamanın yolunu da modernleşen devletlerin sahip olduğu demokrasi kavramında bulmuştur. Ancak demokrasinin de tam olarak doğru ve olumsuzlukları azaltıcı bir rol üstlenebilmesi için çift meclis usulünün kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Temsili demokrasilerde çoğunluğun hatalarını ve iktidarın eylemlerini durduracak olan fren mekanizmasını ikinci meclis anlayışı çerçevesinde ele almaktadır. Anglosakson meclis sisteminin özelliklerini evrensel olarak ideal olduğu anlayışını yansıtmaktadır. Hürriyet ve demokrasiden birbirinden ayıramayacak kavramlar olarak bahseden Başgil, birisinin iyi işlememesi

durumunda ortaya çıkabilecek tehlikeyi totaliter rejim olarak somutlaştırmıştır.

5.3. Doğal Düzen Ekonomisi

Liberalizmin önemli özelliklerinden biri de serbest piyasa ekonomisi mantığıdır. Bu görüşe göre devlet, piyasaya herhangi bir müdahalede bulunmamalı, sadece güvenlik, sağlık, eğitim gibi asli görevlerini yerine getirmeli ve ekonomik hayata karışmamalıdır. Özel teşebbüs olabildiğince özgür bırakılmalı, bireyin de iktisadi hürriyetine karışılmamalıdır. Liberalizmin bir gereği olan serbest piyasa ekonomisi Başgil ve arkadaşlarının değindikleri konulardan birisi olmuştur. Liberallere göre ekonomideki kötü gidişatın temelinde, iktisadi alanda gerçekleşen devlet müdahalesi yatmaktadır. Yapılan bu müdahaleler doğal ekonomik hayatın dengesini bozmaktadır. Hür Fikirler Dergisi'nde bu konuya ilişkin doğrudan bir Başgil yazısı bulunmamakla birlikte liberal ekonomik yapıya ilişkin olumlu söylemlerin varlığına rastlamak mümkündür.

Hukuk profesörü Abdülhak Kemal Yörük (1949a: 156), "Devletçilik ve Hürriyet" adlı yazısında devletçiliği tam olarak ekonomik hayattan soyutlamamıştır. Bazı görevleri neticesinde devletin ekonomik hayatın içinde olduğunu kabul etmekle beraber, iktisadi hürriyete karışmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Devletçilik politikalarında kişisel değerler her zaman tehlikeye düşebilir, insanların ruhları küçülebilir, dar düşünme ilerlemeyebilir. Ekonomik alanda özgür davranılması gerekliliğini ise şu şekilde dile getirmiştir:

"Ben şahsen hürriyete çok bağlıyım. Selim akıl ile vazedilmiş kanunların çizdiği sınırlar içinde kullanacağımız hürriyetimizin herhangi bir baskı altına girmesine gönlüm razı olmaz... Cemiyette ifa ettiğim hizmetin mukabilini almak maksadı ile istediğim sahaya atılırım; ister müteşebbis olurum, ister müstahdem olurum."

Yörük, devletin piyasadan tamamen silinmesi gerektiğini savunmamaktadır. Görevleri ile uzlaşan konularda ekonomiye sınırlı bir müdahalede bulunması gereken devlet, sadece fertlerin ekonomik hayatına karışmamalı ve seçimleri bireylerin iradelerine bırakmalıdır. Özgürlük sahasındaki bu gibi kısıtlamalar insanların vicdanlarında izler bırakabilmektedir.

Devletin ekonomik yapıya karışmasına Yörük kadar yumuşak bakmayan İsmet Alkan ise, devletçilik politikalarını, fert hürriyetine karşı yapılan olumsuz tavırlar olarak nitelemektedir. Devletin bir iktisadi faaliyete girişmesini ya da bir işletme kurmasını bireyin iş sahasına müdahale edilmesi olarak yorumlamıştır. Alkan'a göre, bunun bir sonucu olarak hürriyet daraltılmakta ve fert mağdur edilmektedir. Devlet sadece özel sektörün el atmadığı/atamayacağı alanlarla ilgilenmelidir. Hatta böylesi bir devletçilik yararlıdır. Burada önemli olan, devletin müdahale sınırlarını çok

iyi çizebilmesidir. Değişen şartlara göre sınır esnekleştirilmelidir (Alkan, 1949: 174-176).

Alkan'ın fikirlerine genel kıstaslarda katılan Kemal Tosun, "Devletçilik Meselemiz" adlı yazısında, 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nin çözümlemesini yapmıştır. Tosun, devletin oluşturulma nedenleri arasındaki görevlerine tekrar dönmesi gerektiğini savunmaktadır. İlk olarak devlet, kendi üstlendiği görevleri düzgün bir şekilde yerine getirmelidir. Devlet ve özel sektör aynı sahada birbirleriyle mücadeleye girmemelidir. Ekonomik istikrar isteniyor ise özel sektörün önündeki engeller kaldırılmalı ve yabancı sermaye ülke sınırları içine çekilmelidir. Tosun'un düşüncelerine göre devletçilik diye bir kavram da yoktur, bunun karşılığı olsa olsa liberal ekonomik sistemi kabul edenlerin kabul ettiği şekliyle devletin iktisadi siyasetidir. Ayrıca Tosun'a göre, dünya ekonomisine uyum sağlamak isteyen ülkeler, devletçilik politikalarından vazgeçmeli ve realist düşünüp, bütüne dahil olmayı arzulamaları gerekmektedir (Tosun, 1949: 185-189).

Devletçilik yerine özel girişimciliği ön plana çıkartan Emery Reves "Sosyalizmin İflası" adlı yazısında, güdümlü hiçbir ekonominin başarılı olamayacağını savunmuştur. Ekonominin güçlü bir şekilde devam etmesi için hayati önem taşıyan eylem girişimciliktir. Devlet kontrolündeki ekonomik yapılanmalar bu ruhtan yoksundur. Piyasadaki gereksinimlerin hepsini devlet düşünemez ve yapamaz. Ekonomiyi etkinleştiren ve verimleştiren yegane unsur yeni yatırım fikirleri ve bunların hayata geçirilmesidir. Planlı ekonomi mutlak doğruları içerir gibi gözükmemektedir ama ekonomi sahasında mutlak doğru veya mutlak gerçekleşecek durum diye bir kural bulunmamaktadır (Reves, 1949: 573-578).

Meydana gelen iki kutuplu dünya düzeninde liberal değerleri geniş kitlelerin düşünce yapılarına yerleştirmek amacı ile yayınlanan Hür Fikirler Dergisi, bütün sayılarında en az bir yazıyı serbest piyasa ekonomisinin olumlanmasına ayırmıştır. Dergide önem atfedilen bu konuda genel olarak piyasaya devletin müdahalesinin olmaması gerektiği ve bireylerin ekonomide de özgürlüğüne kavuşması gerekliliğinden söz edilmiştir.

Sonuç

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yılları ile birlikte gerçekleştirilen çok partili siyasal yaşama geçiş denemeleri bir takım gelişmeler sebebiyle çok da uzun ömürlü olmamıştır. Ancak 1940'lı yılların ortalarıyla beraber iç ve dış nedenlerden dolayı çok partili siyasal yaşam bir zorunluluk halini almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından "demokrasi" dünyasını seçen Türkiye, böyle bir dönüşümü gereklilikleriyle beraber uygulamaya koymaya çalışmış ve yönünü Batı dünyası olarak belirlemiştir. Bu bağlamda geçilen çok partili siyasal hayat, düşün dünyasındaki fikirsel çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Özellikle Anglosakson merkezli ağır basan liberal söylemler, giderek başat hale gelmiştir. Bu söylemlerin Türkiye'de de karşılık

bulmasını isteyen, dönemin önemli düşün insanlarından birisi de Ali Fuat Başgil'dir. Başgil, Soğuk Savaş'ın bu ilk yıllarında inandığı modern liberal düzeni oluşturabilme çabası içerisine girmiştir. Bunun sonucu olarak, liberal ideolojiyi pusulası yapan Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'ni ve hemen sonrasında da cemiyetin yayın organı olan Hür Fikirler Dergisi'ni yayınlamıştır.

Hür Fikirler Dergisi liberal bir çizgi izleyerek söylemlerini bu bağlamda temellendirmiştir. Yerli ve yabancı yazarların kaleme aldığı siyaset, ekonomi, hukuk gibi günün değerlerini yansıtan konularda liberal ideoloji çerçevesindeki yazılar geniş halk yığınlarına ulaştırılmaya çalışılmıştır. Amaç, dünyada öne kesilemez bir şekilde yayılan liberal değerleri Türk insanına anlatmak ve tanımlamaktır.

Hür Fikirler Dergisi, Başgil'in öncülüğünde özgürlük, demokrasi, piyasa ekonomisi gibi ana temalardan hareketle liberal değerleri desteklemiş, Türk insanının düşünce yapısında yeni ufuklara zemin hazırlamıştır. Tek parti dönemini eleştiri ve otoriter her sistemi reddetme, Başgil ve derginin temel prensiplerini oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilanından beri süre gelen devletçilik politikası ağır bir şekilde eleştirilmiş ve onun yerine serbest piyasa/sınırlı yönetim savunularak, "gece bekçisi" devlet formülasyonu temellendirilmiştir. Tüm bu anlatılanlar bağlamında Başgil ve Hür Fikirler Dergisi'nin Türkiye'deki liberalizm tarihinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Kaynakça/Reference

- Adıvar, H. E. (1949). Hür Adam Yetiştirmek. *Hür Fikirler Dergisi*. S.3, 115-124.
- Ahmad, F. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. İstanbul: Hij Yayın.
- Alkan, İ. (1949a). Ekonomi ve Fikir Hürriyeti. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 3, 115-116.
- Alkan, İ. (1949b). Ekonomide Devletçilik ve Fert Hürriyeti. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 4, 174-176.
- Başgil, A. F. (1948a). Başlarken. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 1, 1-2.
- Başgil, A. F. (1948b). Demokrasilerin Tehlikesi ve Çifte Meclis Usulü. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 2, 75-78.
- Başgil, A. F. (1949a). Demokrasi ve Mekteplerimiz. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 10, 391-400.
- Başgil, A. F. (1949b). Tek Meclis Usulünün Dayandığı Esaslar. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 4, 165-168.

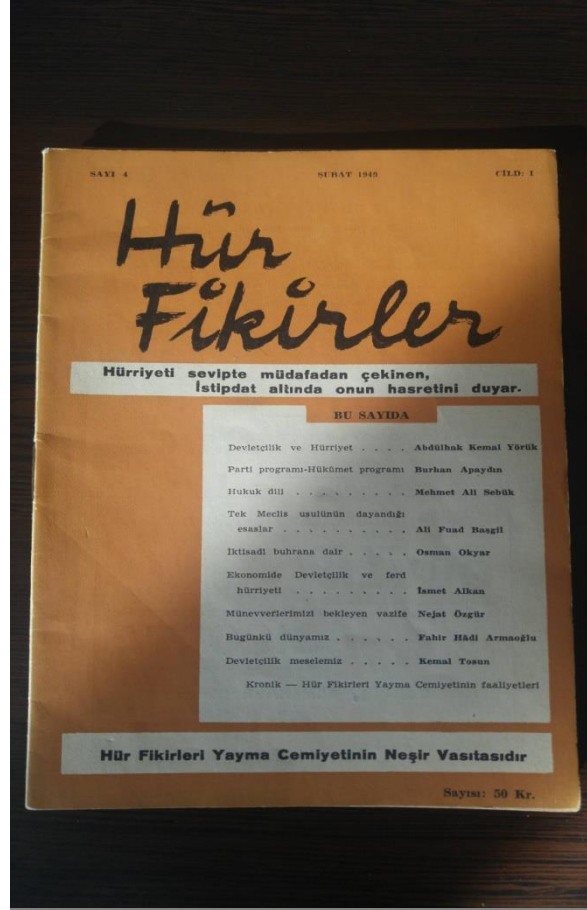

- Başgil, A. F. (1949c). Demokrasilerde İkinci Meclis ve Faydaları. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 3, 125-130.
- Başgil, A. F. (2006). *Demokrasi Yolunda*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Baykan, M. (2013). *Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil*. (Ed. Cevdet Yılmaz). Samsun: Çarşamba Belediyesi Kültür Yayınları.
- Burçak, R. S. (1979). *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*. Ankara: Olgaç Matbaası.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. Dönem: 1, Cilt: 1, Toplantı: 1, (14.12.1961).
- Dayı, İ. (2006). *Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil Demokrasi Yolunda*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Dönmezer, S. (1948). Hürriyete İnanmak ve İman Etmek. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 2, 66-70.
- Einstein, A. (1949). Fikirlerde İnkılap Zarureti. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 6-7, 275-278.
- Emeç, S. R. (1949). Türklüğe Yakışan Demokrasi Bayrağı. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 3, 103-104.
- Gökalp, M. (1963). *Haksızlıklar Karşısında Susmayan Alim: Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil Hayatı-Şahsiyeti Mücadeleleri*. İstanbul: Santral Yayınevi.
- Hür Fikirleri Yayma Cemiyetinin Beyannamesi (1947). İstanbul: Vatan Matbaası.
- Karpat, K. H. (2008). *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koçak, C. (2005). *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*. (Ed. Sina Akşin). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Örnek, C. (2015). *Türkiye’nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Özçelik, A., S. (1949). Fikir Hürriyeti. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 6-7, 261-263.
- Özgür, N. (1948). Demokrasinin İstikbali. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 2, 51-54.
- Özturanlı, M. İ. (1949). Hürriyet ve Hürriyetsizlik Karşısında Türkiye. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 9, 358-362.
- Reves, E. (1949). Sosyalizmin İflası. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 11, 573-578.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Çok Partili Siyasal Hayatın İlk Yıllarında Liberal Bir Çıkış: Hür Fikirler Dergisi ve Ali Fuad Başgil

- Tunçay, M., Kuyaş, A., Oktay, A. ve Ersel, H. (2005), "Nuri Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisi", Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960, Cilt 2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.72.
- Tosun, K. (1949). Devletçilik Meselemiz. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 4, 185-189.
- Yörük, A. K. (1949a). Devletçilik ve Hürriyet. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 4, 148-157.
- Yörük, A. K. (1949b). Diktatörlüğün Tahripkarlığı. *Hür Fikirler Dergisi*. S. 9, 343-347.
- Zürcher, E. J. (2002). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Çev: Yasemin Saner Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.

"İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi"
"Journal of the Human and Social Sciences Researches"
[itobiad]

ISSN: 2147-1185

